Załącznik 2.

AUTOREFERAT

1. Bogusław Zbigniew Pytlik

2. Posiadane dyplomy, stopnie naukowe – z podaniem nazwy, miejsca i roku uzyskania oraz tytułu rozprawy doktorskiej

W 1990 r. rozpocząłem studia w Instytucie Nauk Politycznych na Wydziale Dziennikarstwa i Nauk Politycznych Uniwersytetu Warszawskiego. W trakcie studiów magisterskich zaczęły się kształtować moje zainteresowania poznawcze, które z czasem skoncentrowały się zagadnieniach dotyczących wzajemnych stosunków między organami egzekutywy w Rzeczypospolitej Polskiej. Tej problematyce została poświęcona moja praca magisterska pt. *Władza wykonawcza w projektach konstytucji*, której promotorem był prof. zw. dr hab. Eugeniusz Zieliński, a którą obroniłem 21 czerwca 1995 r., uzyskując z wyróżnieniem tytuł magistra nauk politycznych w zakresie samorządowo-ustrojowym.

W 1995 r. rozpocząłem niestacjonarne studia doktoranckie w Instytucie Nauk Politycznych na Wydziale Dziennikarstwa i Nauk Politycznych Uniwersytetu Warszawskiego. W ich trakcie, a także po ich ukończeniu moje zainteresowania naukowe nadal przede wszystkim dotyczyły projektów Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, które tym razem analizowałem pod kątem proponowanych przepisów prawnych, dotyczących i określających wzajemne relacje między naczelnymi organami władzy państwowej w kontekście zasady podziału władzy. Problematykę tę przedstawiłem w pracy doktorskiej pt. *Trójpodział władzy w projektach Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej*, napisanej pod kierunkiem naukowym prof. zw. dr hab. Eugeniusza Zielińskiego. Publiczna obrona wspomnianej rozprawy doktorskiej miała miejsce 26 maja 2004 r. i stanowiła podstawę do nadania mi w dniu 16 czerwca 2004 r. przez Radę Wydziału Dziennikarstwa i Nauk Politycznych Uniwersytetu Warszawskiego stopnia naukowego doktora nauk humanistycznych w zakresie nauk o polityce.

3. Informacje o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych

Z dniem 1 stycznia 1997 r. zostałem zatrudniony na stanowisku asystenta w Katedrze Studiów Politycznych w Kolegium Ekonomiczno-Społecznym w Szkole Głównej Handlowej

w Warszawie. Od dnia 1 sierpnia 1999 r. kontynuowałem pracę na stanowisku asystenta w Katedrze Administracji Publicznej, funkcjonującej w strukturze Kolegium Ekonomiczno-Społecznego Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie.

Z dniem 1 października 2004 r. zostałem mianowany na stanowisko adiunkta w Katedrze Administracji Publicznej w Kolegium Ekonomiczno-Społecznym w Szkole Głównej Handlowej w Warszawie, w której pracuję do dnia dzisiejszego.

W dniu 1 października 2004 r. rozpocząłem pracę w Instytucie Nauk Ekonomicznych w Państwowej Wyższej Szkole Zawodowej w Płocku na stanowisku wykładowcy. Od 1 października 2006 r. do dnia dzisiejszego jestem zatrudniony, obecnie w Instytucie Nauk Ekonomicznych i Informatyki Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Płocku, na stanowisku starszego wykładowcy.

Począwszy od 1 stycznia 1997 r. do dnia dzisiejszego Szkoła Główna Handlowa w Warszawie jest moim podstawowym miejscem pracy.

4. Wskazanie osiągnięcia wynikającego z art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. nr 65, poz. 595 ze zm.):

a) autor, tytuł publikacji, nazwa wydawnictwa, rok wydania: Bogusław Pytlik, *Parlament i rząd w Republice Słowackiej,* Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa 2013, ss. 514, (ISBN 978–83–7378–794–0);

b) omówienie celu naukowego ww. pracy i osiągniętych wyników wraz z omówieniem ich ewentualnego wykorzystania.

Monografia pt. *Parlament i rząd w Republice Słowackiej* jest efektem i podsumowaniem moich prawie jedenastoletnich badań dotyczących zagadnień ustrojowych Republiki Słowackiej. Począwszy od 2002 r., kiedy to opublikowany został rozdział mojego autorstwa pt. *Dostosowanie konstytucji państw kandydujących do Unii Europejskiej (na przykładzie Polski i Słowacji)* w pracy zbiorowej pod red. Joachima Osińskiego zatytułowanej *Polska w przededniu członkostwa w Unii Europejskiej* (Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa 2002, s. 157–168, ISBN 83–7225–194–0), aż po rozważania na temat wzajemnych relacji między parlamentem i rządem Republiki Słowackiej, moje zainteresowania naukowo-badawcze z czasem, coraz bardziej koncentrowały się głównie na zagadnieniach dotyczących

funkcjonowania podmiotów słowackiego systemu politycznego, a przede wszystkim instytucji ustrojowych i ich wzajemnych relacji. Efektem prowadzonych badań stały się publikacje naukowe poświęcone: (w całości lub częściowo) instytucji Prezydenta Republiki Słowackiej (*Prezydent Republiki Słowackiej – pozycja i charakterystyka,* Kolegium Ekonomiczno-Społeczne SGH, „Studia i Prace", z. 6, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa 2004, s. 53–72, ISSN 1642–6150; *Prezydent Republiki Słowackiej,* w: *Prezydent w państwach współczesnych. Modernizacja instytucji,* red. J. Osiński, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa 2009, s. 603–655, ISBN 978–83–7378–491–8; *Wybory prezydenckie w wybranych państwach Europy Środkowej i Wschodniej w latach 2009–2010,* „Rocznik Nauk Politycznych" 2011, nr 1(14), Akademia Humanistyczna im. Aleksandra Gieysztora, Pułtusk 2011, s. 23–41, ISSN 1508–7301; *Różnice i modyfikacje sposobu elekcji prezydenta w wybranych państwach Europy Środkowej, Wschodniej i Południowej,* Kwartalnik Kolegium Ekonomiczno-Społecznego, „Studia i Prace" 2012, nr 1(9), Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa 2012, s. 73–97, ISSN 2082–0976) oraz kolegialnemu organowi władzy wykonawczej (*Ogólne zasady funkcjonowania rządu Republiki Słowackiej,* „Zeszyty Naukowe PWSZ w Płocku", „Nauki Ekonomiczne", t. IV, Wydawnictwo PWSZ w Płocku, Płock 2005, s. 189–197, ISSN 1644–888X; *Odpowiedzialność polityczna rządu Republiki Słowackiej i parlamentarna kontrola jego działalności,* Kolegium Ekonomiczno-Społeczne SGH, „Studia i Prace", z. 16, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa 2008, s. 117–131, ISSN 1642–6150; *Koalicje rządowe w Republice Słowackiej (1992–2010),* w: *Przemiany w Europie Środkowo-Wschodniej 20 lat doświadczeń,* red. A. Koseski, J. Wojnicki, Akademia Humanistyczna im. Aleksandra Gieysztora, Pułtusk 2011, s. 45–65, ISBN 978–83–7549–140–1).

Rozwijanie wspomnianych zainteresowań badawczych spowodowało, że przedmiotem moich analiz stawały się także inne zagadnienia dotyczące m.in. funkcjonowania partii i ruchów politycznych, stosunków między Republiką Słowacką i innymi państwami czy pozycji wybranych grup społecznych. Aktywność ta skutkowała kolejnymi publikacjami naukowymi mojego autorstwa poświęconymi (w całości lub częściowo): przemianom zachodzącym w słowackim systemie partyjnym (*Kształtowanie się słowackiego systemu partyjnego,* w: *Transformacja ustrojowa w Europie Środkowo-Wschodniej. Płaszczyzny – wymiary – kierunki,* red. S. Wróbel, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2010, s. 286–302, ISBN 978–83–7611–746–1), polityce zagranicznej Republiki Słowackiej (*Cele polityki zagranicznej Polski, Czech i Słowacji,* w: *Co dzieli, co integruje Wspólnotę Europejską?,* red. K. Żukrowska, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa 2007, s. 211–224, ISBN 978–83–

–7378–320–1; *Polityka zagraniczna Republiki Słowackiej w latach 1993–1998,* w: *Administracja publiczna. Między polityką, prawem i ekonomią,* red. J. Osiński, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa 2010, s. 227–261, ISBN 978–83–7378–494–9), stosunkom polsko-słowackim (*Zasadnicze elementy stosunków polsko-słowackich w latach 1993–2004,* w: *Polska i jej sąsiedzi. Uwarunkowania gospodarcze, polityczne i kulturowe,* red. J. Osiński, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa 2005, s. 139–153, ISBN 83–7378–192–7) oraz pozycji polskiej mniejszości narodowej w Republice Słowackiej (*Status polské národnosti menšiny v České republice a na Slovensku,* w: *Menšiny a integrující se Evropa,* red. P. Hirtlová, V. Srb, Nezávislé centrum pro studium politiky, Kolín 2009, s. 361–382, ISBN 978–80––86879–23–9).

Wyniki prowadzonych badań prezentowałem w trakcie międzynarodowych i krajowych konferencji naukowych organizowanych m.in. przez: Wydział Stosunków Międzynarodowych Uniwersytetu Ekonomicznego w Bratysławie, Akademię Rerum Civilium – Wyższą Szkołę Nauk Politycznych i Społecznych w Kolinie (Republika Czeska), Kolegium Ekonomiczno-Społeczne Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie czy Wyższą Szkołę Bankową w Poznaniu, Wydział Zamiejscowy w Chorzowie.

Najważniejszym moim osiągnięciem naukowo-badawczym poświęconym zagadnieniom słowackiego systemu ustrojowego jest wspomniana monografia pt. *Parlament i rząd w Republice Słowackiej*. Wybór tej tematyki jako przedmiotu rozważań był konsekwencją moich dotychczasowych zainteresowań i prac naukowych, a jednocześnie wynikał z jej wielorakiej atrakcyjności badawczej. Polityczne przyczyny podjęcia decyzji o rozpadzie Czeskiej i Słowackiej Republiki Federacyjnej, proces powstawania w pełni suwerennej Republiki Słowackiej, zmiany w jej ustroju politycznym, postrzegane zarówno w kontekście podejmowanych rozstrzygnięć politycznych, jak i ostatecznie przyjmowanych rozwiązań prawnokonstytucyjnych, przy jednoczesnym braku liczącej się rdzennie słowackiej tradycji ustrojowej, powodują, że tematyka ta stanowi bardzo interesujący obszar dla prowadzenia studiów politologicznych oraz prawnokonstytucyjnych.

Bardzo istotnym i zajmującym aspektem rozważań okazał się wyraźny dystans między wartościami przyjętymi w konstytucyjnych zasadach ustrojowych a rzeczywistym stylem sprawowania rządów. Uwidaczniające się, zwłaszcza w latach 1993–1998, wśród elit partii i ruchów politycznych sprawujących rządy w Republice Słowackiej, niebezpieczne dla przyszłości tego państwa, tendencje autorytarne nie pozostały bez znaczenia dla funkcjonowania wielu podmiotów słowackiego systemu politycznego. Znaczącymi dla

ostatecznego kształtu systemu ustrojowego Republiki Słowackiej okazały się konflikty polityczne powstające na gruncie wspomnianych różnic. Wydarzenia te pozwoliły uznać wartość praktyki ustrojowej dla rzeczywistego procesu formowania się demokratycznego państwa prawnego w Europie na przełomie XX i XXI wieku. Dzięki niej ujawniła się wątpliwa jakość wielu pierwotnie przyjętych w Konstytucji Republiki Słowackiej rozwiązań ustrojowych. Należy również dodać, że praktyka ustrojowa miała trudny do przecenienia wpływ na ostateczną treść wielu przepisów prawnych zawartych w konstytucji oraz ustawach, wśród których znajdowały się te regulujące funkcjonowanie naczelnych organów władzy państwowej, a przede wszystkim normujące stosunki między parlamentem i rządem.

Przedmiotem zainteresowania badawczego stały się także inne podmioty słowackiego systemu politycznego, a przede wszystkim partie i ruchy polityczne. Istotne z punktu widzenia tematyki monografii stało się przedstawienie najważniejszych etapów ewolucji systemu partyjnego, który częściej występował w postaci ekstremalnie wielopartyjnej z jednym lub dwoma głównymi stronnictwami politycznymi niż w stanie chociażby względnej równowagi między nimi. Dominacja głównych partii i ruchów politycznych, a także sporadycznie występująca równowaga między podmiotami systemu partyjnego odpowiadały regułom teorii koalicji. Stąd też nowo powstające rządy z reguły były tworzone przez kilka ugrupowań politycznych, a same koalicje rządowe najczęściej można było określać mianem minimalnie zwycięskich. Niezwykle istotna stała się konieczność ukazania relacji istniejących między słowackimi partiami i ruchami politycznymi. W tym zakresie zwróciłem uwagę zarówno na stosunki panujące między stronnictwami politycznymi tworzącymi kolejne koalicje rządowe, jak i na jakość relacji występujących między wspomnianymi ugrupowaniami a opozycyjnymi partiami i ruchami politycznymi. Nie pominąłem politycznych realiów dotyczących powstawania i funkcjonowania koalicji rządowych oraz nielicznych rządów mniejszościowych. Mając na uwadze proces tworzenia rządu, za zagadnienie znaczące i interesujące, uznałem regulacje prawne zawarte w ordynacji wyborczej parlamentu. Ów akt normatywny scharakteryzowałem i przeanalizowałem w kontekście kolejnych nowelizacji, jak i z perspektywy przesłanek politycznych, które stały za tymi inicjatywami.

Wspominając o innych podmiotach słowackiego systemu politycznego, wypada zaznaczyć, że w trakcie prowadzonych badań dotyczących relacji istniejących między parlamentem i rządem uwzględniłem, stosownie do potrzeb, konstytucyjną oraz rzeczywistą rolę Prezydenta Republiki Słowackiej i innych organów państwowych, tj. m.in. Sądu

Konstytucyjnego Republiki Słowackiej, Najwyższego Urzędu Kontroli Republiki Słowackiej czy Narodowego Banku Słowacji.

Polska literatura przedmiotu nie została jak dotąd wzbogacona o pozycję poświęconą tematyce stosunków istniejących między słowackim parlamentem i rządem. Dlatego w trakcie prac nad monografią korzystałem przede wszystkim z licznych materiałów źródłowych i oryginalnych dokumentów (tj. aktów prawnych, uchwał i decyzji naczelnych organów władzy państwowej oraz organów administracji państwowej, orzeczeń i uchwał Sądu Konstytucyjnego Republiki Słowackiej, sprawozdań stenograficznych z posiedzeń parlamentu, dokumentów wydanych przez jego organy wewnętrzne oraz innych materiałów upublicznianych m.in. przez rząd, ministerstwa a także partie i ruchy polityczne) oraz monografii, opracowań, artykułów i studiów z zakresu politologii, prawa konstytucyjnego i Unii Europejskiej, historii oraz ekonomii autorów słowackich, czeskich, angielskich, amerykańskich i polskich.

Podstawowym celem monografii habilitacyjnej była analiza i rekonstrukcja złożonych relacji istniejących między organem władzy ustawodawczej i kolegialnym organem władzy wykonawczej. Stosunki te mają zasadnicze znaczenie dla funkcjonowania słowackiego systemu ustrojowego. Punktem wyjścia ukazania, zbadania i wyjaśnienia owych relacji było przedstawienie najistotniejszych uwarunkowań politycznych dotyczących powstawania Republiki Słowackiej oraz charakterystyka zasad ustrojowych przyjętych w konstytucji tego państwa. Wszystko to razem stanowiło podstawę do scharakteryzowania stosunków między parlamentem i rządem. Zasadniczo służyło temu zarówno zdefiniowanie formy rządów Republiki Słowackiej, jak i podjęcie próby przeanalizowania relacji między oboma naczelnymi organami władzy państwowej z perspektywy westminsterskiego (większościowego) oraz konsensualnego modelu demokracji, przedstawionych przez A. Lijpharta w zmodyfikowanej postaci w 1999 r. (A. Lijphart, *Patterns of Democracy. Government Forms and Performance in Thirty-Six Countries,* New Haven 1999).

Zbadanie podstawowych zależności występujących w relacjach między parlamentem i rządem pozwoliło ustalić, że status oraz niektóre kompetencje organu legislatywy oraz kolegialnego podmiotu egzekutywy, a zatem i stosunki między nimi, przedstawiały się w praktyce ustrojowej w sposób odmienny od tego, jaki został przewidziany przez słowackiego ustrojodawcę. Relacje te w rzeczywistości od samego początku istnienia Republiki Słowackiej zostały trwale zdominowane przez rząd. Nie oznacza to jednak, że stopień przewagi rządu nad parlamentem nie ulegał zmianie. Różnice występujące w zakresie tego zjawiska dyktowane były przede wszystkim takimi zmiennymi, jak aktualny układ sił

politycznych w parlamencie czy styl sprawowania stanowiska przewodniczącego rządu. Zakończenie okresu charakteryzującego się występowaniem tendencji autorytarnych wśród polityków wchodzących w skład słowackich rządów – co zasadniczo nastąpiło w październiku 1998 r., po powstaniu pierwszego rządu koalicyjnego z M. Dzurindą jako jego przewodniczącym – a także najbardziej zasadnicze i gruntowne nowelizacje konstytucji, mające miejsce w styczniu 1999 r. i lutym 2001 r., nie stanowiły podstawy dla zaistnienia zmian jakościowych w rzeczywistym układzie sił istniejących między parlamentem i rządem. Za następstwo takiego stanu rzeczy należy uznać fakt, iż słowacki parlament nie stał się miejscem konsensualnego uzgadniania interesów różnych sił społecznych i politycznych. Trwałość dominacji kolegialnego organu egzekutywy w stosunkach z organem legislatywy wynika przede wszystkim z ewolucji parlamentarnego typu formy rządów, który dzięki stosowaniu rozwiązań go modernizujących często znajduje się na etapie supremacji rządów parlamentarnych. Tak też jest w przypadku Republiki Słowackiej, gdzie nastąpiła faktycznie częściowa przemiana parlamentarnego typu formy rządów, polegająca na przystosowaniu go do miejscowych warunków i powszechnych oczekiwań zarówno ustrojowych, jak i politycznych.

Analizą w monografii habilitacyjnej zostały objęte wzajemne stosunki między parlamentem i rządem, wyznaczone relacjami między tymi naczelnymi organami władzy państwowej w czterech zasadniczych obszarach, badanych z punktu widzenia zarówno regulacji prawnokonstytucyjnych, jak i występującej praktyki ustrojowej. Dziedziny te dotyczą:

1) procesu powoływania rządu z uwzględnieniem ordynacji wyborczej do parlamentu, jako determinanty kształtowania kolegialnego organu władzy wykonawczej; struktury stanowisk rządowych; zmian w składzie rządu w trakcie trwania kadencji parlamentarnej, co spowodowało konieczność uwzględnienia problematyki odpowiedzialności parlamentarnej włącznie z rzeczywistymi jej następstwami dla kolejnych rządów oraz ich członków;
2) konstytucyjnie określonego, zakresu podmiotowego władzy ustawodawczej; procesu stanowienia normatywnych aktów prawnych o randze ustaw konstytucyjnych i zwykłych, postrzeganego z perspektywy wszystkich etapów prowadzonego w parlamencie postępowania ustawodawczego; stopnia udziału organu legislatywy i kolegialnego organu egzekutywy w rozpatrywaniu spraw unijnych oraz w procesie transpozycji i implementacji aktów prawnych Unii Europejskiej do porządku prawnego Republiki Słowackiej;

3) tworzenia projektów, a przede wszystkim uchwalania przez parlament ustawy o budżecie państwa oraz przyjmowania do wiadomości przez organ władzy ustawodawczej projektu budżetu administracji publicznej; realizacji budżetu państwa z uwzględnieniem problemu prowizorium budżetowego i nowelizacji ustawy o budżecie państwa; złożonego procesu kontroli realizacji budżetu państwa obejmującego uchwalenie przez parlament końcowego rachunku państwowego i przyjęcie przez niego do wiadomości projektu końcowego rachunku administracji publicznej, a także bieżącą kontrolę realizacji budżetu państwa;
4) parlamentarnej kontroli działalności rządu ze szczegółowym uwzględnieniem rodzajów, istoty, form oraz efektów działań kontrolnych prowadzonych przez parlament *in gremio*, komisje parlamentarne oraz indywidualnie przez posłów.

W tak zakreślonych przedmiotowo ramach pracy skoncentrowałem się na realizacji kilku szczegółowych zadań badawczych. W deskryptywnej sferze prowadzonych rozważań nie tylko scharakteryzowałem ustrój polityczny Republiki Słowackiej oraz ukazałem polityczne przesłanki powstawania i funkcjonowania kolejnych słowackich rządów w latach 1992–2010, ale również podjąłem próbę przedstawienia mechanizmu sprawowania rządów z punktu widzenia zarówno ustrojowych, jak i rzeczywistych relacji istniejących między parlamentem i rządem, w ramach obowiązującego parlamentarnego typu formy rządów. Zadanie to stanowiło podstawę udowodnienia prawdziwości hipotezy, iż na gruncie regulacji prawnokonstytucyjnych, słowacki ustrojodawca świadomie przedłożył ten typ formy rządów nad inne. Weryfikacja tej hipotezy spowodowała konieczność dokładnego zbadania parlamentarnego typu formy rządów występującego w Republice Słowackiej tak na podstawie właściwych przepisów prawnych zawartych w niejednokrotnie nowelizowanej konstytucji oraz w innych stosownych aktach normatywnych, jak i – co niezwykle istotne – na gruncie praktyki ustrojowej. Stąd też głównym zadaniem badawczym stało się precyzyjne poznanie i określenie charakteru stosunków przede wszystkim między parlamentem i rządem. Dążąc do osiągnięcia owego celu należało najpierw uzyskać odpowiedzi na kilka bardzo istotnych pytań, a mianowicie:

1. Czy na gruncie obowiązujących regulacji prawnokonstytucyjnych oraz praktyki ustrojowej typ formy rządów występujący w Republice Słowackiej mieści się w ramach klasycznego parlamentaryzmu, czy też zawiera on pewne mechanizmy go modernizujące?
2. Które z wprowadzonych przez ustrojodawcę rozwiązań i w jaki sposób usprawniają relacje między parlamentem i rządem?

3. Czy zmodernizowany parlamentarny typ formy rządów zapewnia rzeczywistą równowagę w stosunkach między organem legislatywy i kolegialnym organem egzekutywy?

Poszukując odpowiedzi zwłaszcza na ostatnie z przedstawionych pytań, przy wcześniej poczynionej konstatacji, iż stosunki między parlamentem i rządem mają zasadnicze znaczenie dla funkcjonowania słowackiego systemu ustrojowego, przyjąłem podstawowe założenie, którego istota sprowadza się do stwierdzenia, że wzajemne relacje między parlamentem i rządem ujawniające się w czterech analizowanych w pracy podstawowych obszarach ich działalności, zostały rzeczywiście i trwale zdominowane przez kolegialny organ władzy wykonawczej. Prowadzone dalej rozważania zmierzały zatem do udowodnienia tezy, że przede wszystkim w sferze praktyki ustrojowej w układzie stosunków między parlamentem i rządem występują elementy decydujące o realnej przewadze kolegialnego organu egzekutywy nad organem legislatywy. Wykazanie prawdziwości postawionej tezy wiązało się z koniecznością udzielenia odpowiedzi na kolejne ważkie pytania badawcze, dotyczące:

1) przyczyn powstawania, charakteru i politycznej trwałości przede wszystkim większościowych koalicji rządowych, które dominują w warunkach słowackich;
2) prawnokonstytucyjnej i rzeczywistej pozycji ustrojowej parlamentu i rządu;
3) charakteru i jakości relacji między politykami słowackich partii i ruchów politycznych, wchodzącymi w skład kolejnych rządów i posłami stronnictw politycznych tworzących koalicje rządowe, a także wartości i znaczenia stosunków między ugrupowaniami koalicji rządowej oraz tych istniejących między nimi a stronnictwami tworzącymi opozycję parlamentarną;
4) znaczenia tych relacji dla ograniczania możliwości egzekwowania odpowiedzialności politycznej rządów i ich członków, co nabiera dodatkowej wartości z racji braku instytucji odpowiedzialności konstytucyjnej członków kolegialnego organu egzekutywy;
5) faktycznej pozycji parlamentu w tak zasadniczej dziedzinie jego działalności, jaką jest ustawodawstwo;
6) rzeczywistego wpływu słowackich rządów na liczbę stanowionych przez parlament normatywnych aktów prawnych o randze ustaw konstytucyjnych i zwykłych, przy uwzględnieniu możliwości praktycznego wykorzystywania przez rządy niektórych regulacji prawnych normujących proces stanowienia prawa do ograniczania działalności ustawodawczej parlamentu;

7) stopnia samodzielności parlamentu w procesie decyzyjnym w sprawach unijnych oraz rzeczywistych przyczyn, z racji których również i w tej dziedzinie widoczna jest wyraźna przewaga rządu, podobnie zresztą jak w przypadku transpozycji i implementacji aktów prawnych Unii Europejskiej do porządku prawnego Republiki Słowackiej;
8) wpływu czynników politycznych na projektowaną przez rząd politykę budżetowo-finansową państwa;
9) praktycznego i politycznego znaczenia prac prowadzonych przez parlament nad rządowymi projektami, ustaw o budżecie państwa oraz budżetu administracji publicznej;
10) znaczenia jakości stosunków między ugrupowaniami politycznymi tworzącymi koalicje rządowe a stronnictwami opozycyjnymi dla rozstrzygania aktualnych problemów budżetowo-finansowych Republiki Słowackiej;
11) rzeczywistej roli parlamentu, a przede wszystkim opozycyjnych partii i ruchów politycznych w procesie kontroli realizacji budżetu państwa;
12) realnego zakresu funkcji kontrolnej słowackiego parlamentu i jej rzeczywistych skutków;
13) stopnia efektywności kontroli działalności rządu prowadzonej przez parlament, jego komisje oraz posłów, a także faktycznej wartości podejmowanych w tym zakresie czynności dla rzeczywistych relacji między parlamentem i rządem;
14) znaczenia prowadzonych działań kontrolnych dla jakości stosunków panujących między stronnictwami politycznymi tworzącymi koalicje rządowe;
15) faktycznego stosunku opozycyjnych partii i ruchów politycznych, do tak istotnej z punktu widzenia ich obowiązków funkcji kontrolnej parlamentu oraz sposobów jej wykorzystywania przez te ugrupowania polityczne do realizacji własnych celów politycznych.

W wyniku przeprowadzonych badań i analiz ustaliłem, że:

1. Tworzenie większościowych koalicji rządowych w analizowanym okresie odbywało się w obrębie dwóch dwóch grup partii i ruchów politycznych. W skład pierwszej z nich wchodziły stronnictwa polityczne opierające swoją publiczną działalność na składaniu obietnic rozwiązywania głównych problemów politycznych i ekonomicznych, zgodnie z oczekiwaniami większości słowackiego społeczeństwa (były to w latach 1993–1998: HZDS, SNS, ZRS; a w latach 2006–2010: SMER-SD, SNS i ĽS-HZDS). Co istotne, w całym analizowanym okresie najpierw HZDS, a następnie SMER-SD okazywały się

zwycięzcami kolejnych elekcji parlamentarnych (HZDS w: 1992 r., 1994 r. wraz z RSS, 1998 r. i 2002 r. SMER-SD w 2006 r., 2010 r. a także i w 2012 r.), jednak żadnemu z tych ugrupowań nie udało się odnieść sukcesu wyborczego pozwalającego na stworzenie jednopartyjnego rządu większościowego. Drugą grupę partii i ruchów politycznych tworzących koalicje rządowe w latach 1998–2006, stanowiło dość szerokie spektrum stronnictw, które łączył tak sprzeciw wobec autorytarnego stylu sprawowania stanowiska przewodniczącego rządu przez V. Mečiara, brak akceptacji dla kierunków i efektów polityki państwa, realizowanych zwłaszcza w latach 1993–1998, jak i przeświadczenie o konieczności podjęcia i kontynuowania niezbędnych oraz trudnych reform społeczno-gospodarczych, których efektem były sukcesy polityczne oraz gospodarcze odnotowane we wspomnianym ośmioleciu. Do tej grupy partii i ruchów politycznych należy zaliczyć: KDH, SDK, SDKÚ (SDKÚ-DS), SMK, SDĽ, ANO, SOP, DÚ, DS, a po wyborach parlamentarnych przeprowadzonych 12 czerwca 2010 r. także SaS i MOST-HÍD.

2. Słowackie koalicje rządowe funkcjonujące w latach 1993–2010 charakteryzowały się znaczną trwałością, przez co Republika Słowacka, określana jako tzw. młoda demokracja okazała się państwem odpornym na zjawisko kryzysów rządowych. Postrzegając trwałość koalicji rządowych tak z perspektywy dystansu ideologicznego i programowego jaki dzielił koalicjantów, a także ze względu na jakość relacji istniejących między nimi wypada zauważyć, iż bardziej podatne na potencjalne kryzysy wewnętrzne okazały się koalicje składające się z proreformatorskich, głównie centroprawicowych ugrupowań politycznych. Najlepiej świadczy o tym przykład stopniowej dezintegracji funkcjonującej w latach 2002–2006 koalicji rządowej utworzonej pierwotnie przez SDKÚ, SMK, KDH i ANO. Fakt, że w analizowanym okresie, drugi rząd pod przewodnictwem M. Dzurindy okazał się być jedynym, który nie wytrzymał próby czasu, nie pozostawia wątpliwości co do tego, że Republika Słowacka pod względem trwałości koalicji rządowych wyróżniała się nie tylko na tle państw środkowo- i wschodnioeuropejskich, ale także spośród pozostałych państw europejskich o demokratycznym stylu rządów.
3. Prawnokonstytucyjne pozycje parlamentu oraz rządu nie wyróżniały się w szczególny sposób od takich pozycji organów władzy ustawodawczej i kolegialnych organów władzy wykonawczej w innych państwach o parlamentarnym typie formy rządów. W istniejącym mechanizmie rządów bardzo wyraźnie uwidaczniał się zaś polityczny podział wewnątrz organu legislatywy. Sposób w jaki rządząca większość, jak i opozycja

parlamentarna wypełniały należne im role w procesie sprawowania rządów, kształtował rzeczywiste stosunki istniejące między rządem i posłami stronnictw politycznych tworzących koalicję rządową oraz między kolegialnym organem egzekutywy a ugrupowaniami opozycyjnymi.

4. Charakter i jakość faktycznych relacji występujących między politykami słowackich partii i ruchów politycznych wchodzącymi w skład kolejnych rządów i posłami stronnictw koalicji rządowej miało bardzo istotne znaczenie dla silnej rzeczywistej pozycji ustrojowej kolegialnego organu egzekutywy. Polityczna stabilność koalicji rządowych wynikała już z rozwiązań wprowadzonych do ordynacji wyborczej. Złożony system progów wyborczych, powodujący deformację wyników elekcji parlamentarnych, stał się bezpośrednią przyczyną wyłaniania takiego składu parlamentu, który z założenia bardziej gwarantował trwałość koalicji rządowej, niż reprezentatywność organu legislatywy. Mając na uwadze całość działań realizowanych w celu stworzenia koalicji rządowej, należy podkreślić, że te o charakterze politycznym miały o wiele bardziej istotne znaczenie, niż czynności określone przez stosowne przepisy konstytucyjne. Fakt, iż głowa państwa w rzeczywistości jedynie sankcjonowała decyzje podjęte wcześniej przez elity stronnictw politycznych tworzących wspólny rząd, a także postawa zdyscyplinowanej, bezwzględnej większości posłów, zawsze akceptującej wcześniej poczynione ustalenia polityczne, potwierdzały taki stan rzeczy. Przeważająca rola liderów słowackich partii i ruchów politycznych, a zwłaszcza przyszłego przewodniczącego rządu, w procesie powstawania koalicji rządowej pozostawała w ścisłym związku z rzeczywistą pozycją ustrojową kolegialnego organu egzekutywy, dominującego w relacjach z parlamentem i nierzadko prezydentem państwa.

5. Obserwacje poczynione w kwestii znaczenia stosunków między ugrupowaniami słowackich koalicji rządowych pozwalają stwierdzić, że wraz ze zbliżającymi się wyborami parlamentarnymi ulegały rozluźnieniu wewnątrzkoalicyjne sojusze polityczne, a także dochodziło do zauważalnego obniżenia stopnia wzajemnej solidarności między stronnictwami tworzącymi wspólny rząd. Bodźcem skłaniającym do pierwszego z wymienionych zachowań była z reguły decyzja o niewchodzeniu danej partii czy ruchu politycznego w skład koalicji wyborczej. Mniejszy stopień politycznej wspólnoty między koalicjantami stawał się zaś widoczny zwłaszcza w trakcie głosowań wniosków o uchwalenie wotum nieufności dla członków rządu. Taki sposób postępowania należy tłumaczyć m.in. dbałością o wizerunek własnego ugrupowania

politycznego, którego liderzy przed zbliżającą się elekcją często nie chcieli być kojarzeni z budzącymi podejrzenia co do słuszności decyzjami podjętymi przez polityków innych partii lub ruchów politycznych.

6. Biorąc pod uwagę znaczenie rzeczywistych relacji między rządzącą większością a opozycją parlamentarną w kontekście egzekwowania odpowiedzialności politycznej kolegialnego organu egzekutywy i jego członków należy zasadnie założyć, że działania podejmowane w tej materii przez opozycję praktycznie były z góry skazane na niepowodzenie. Niemożność uzyskania bezwzględnej większości głosów niezbędnej dla uchwalenia wniosku o wotum nieufności, a także brak instytucji odpowiedzialności konstytucyjnej członków rządu niejednokrotnie w analizowanym okresie dawały politykom rządzących ugrupowań wręcz poczucie bezkarności. Postrzegając ten problem z perspektywy dominującej pozycji rządu, należy podkreślić, że wspomniany stan rzeczy doprowadził do wykreowania w słowackiej praktyce ustrojowej przewodniczącego rządu jako praktycznie jedynego arbitra oceniającego efekty działań członków kolegialnego organu władzy wykonawczej, w gestii którego znajdowały się sankcje o charakterze politycznym, mogące skutkować odwołaniem członka rządu z zajmowanego stanowiska. Co istotne, czynnikiem ograniczającym ich stosowanie, nawet w przypadku bezspornej winy ministra, były głównie racje natury politycznej. Wypada również dodać, że fakt ponoszenia przez członków rządu odpowiedzialności politycznej przed przewodniczącym kolegialnego organu egzekutywy nie tylko wzmacniało jego rzeczywistą pozycję ustrojową, ale także mogło być i niekiedy było wykorzystywane w celu tworzenia w odbiorze społecznym wizerunku przewodniczącego rządu jako polityka skutecznie radzącego sobie z przejawami patologii władzy występującymi wśród podległych mu ministrów.
7. Całość stosownych regulacji zawartych w ustawie zasadniczej, jak i doktryna słowackiego prawa konstytucyjnego nie pozwalają na uznanie parlamentu za wyłącznego ustawodawcę, jednak dotychczasowa praktyka stosowania instytucji referendum ogólnonarodowego, cieszącego się niewielkim zainteresowaniem ze strony obywateli, również powołanych przez ustrojodawcę do stanowienia prawa, nie pozostawia wątpliwości co do tego, iż słowacki parlament jest *de facto* jedynym skutecznym ustawodawcą oraz *de iure* wyłącznym ustrojodawcą.
8. Wpływ parlamentu na proces stanowienia prawa nie jest aż tak bardzo znaczący, jakby mogło to wynikać z samej treści właściwych regulacji prawnokonstytucyjnych. Podstawą przedstawionej konstatacji nie jest istnienie wyraźnie zakreślonych przez

ustrojodawcę i niebudzących wątpliwości granic realizacji funkcji ustawodawczej parlamentu. Nie jest nią również katalog zagadnień, w przypadku których do podejmowania decyzji został konstytucyjnie uprawniony działający *in gremio* rząd, który może prowadzić własną działalność prawotwórczą polegającą na wydawaniu rozporządzeń, co w sensie faktycznym zacieśnia zakres ustaw uchwalanych przez organ legislatywy. O rzeczywistym ograniczeniu aktywności ustawodawczej parlamentu świadczył stopień wykorzystania przez kolejne rządy prawa inicjatywy ustawodawczej. Znaczące i trwałe zdominowanie przez kolegialne organy władzy wykonawczej tego niezwykle istotnego etapu procesu ustawodawczego, datujące się od początku działalności pierwszego rządu kierowanego przez M. Dzurindę, tj. od końca października 1998 r., pozostawało bardzo widoczne aż do czerwca 2010 r., tj. do powstania rządu koalicyjnego, którego przewodniczącą została I. Radičová.

9. Obowiązujące regulacje prawne stanowią w pełni wystarczającą podstawę do stwierdzenia tak pełnej samodzielności słowackiego parlamentu w procesie decyzyjnym w sprawach unijnych, jak i nadrzędnej względem rządu jego pozycji w tej dziedzinie działalności. Świadczy o tym wiele obowiązków ciążących przede wszystkim na właściwych członkach rządu. Skuteczne wypełnianie przez nich swoich powinności ma zapewniać organowi władzy ustawodawczej oraz parlamentarnej Komisji ds. Europejskich możliwość decydowania o treści ostatecznych rozstrzygnięć zapadających na szczeblu narodowym. Jednak, jak pokazuje praktyka ustrojowa, również i w tej dziedzinie działalności parlamentu wyraźna przewaga rządu powodowała, że pozycję organu legislatywy w unijnym procesie decyzyjnym trudno było uznać za w pełni samodzielną. Polityczna zależność większości parlamentarnej od rządu przejawiała się również w postaci powszechnego akceptowania i zatwierdzania rządowych projektów stanowisk w sprawie przyszłych unijnych aktów normatywnych. Nie bez znaczenia dla dominującej w tej materii pozycji kolegialnego organu egzekutywy pozostawał często jedynie formalny charakter parlamentarnej kontroli procesu przygotowywania rządowych projektów stanowisk, niedostatek specjalistycznej wiedzy posłów czy brak w pełni wystarczającego zespołu środków umożliwiających efektywną działalność parlamentu oraz jego właściwych organów w sprawach unijnych.
10. Odnośnie zdominowania przez rząd procesu transpozycji i implementacji aktów prawnych Unii Europejskiej do porządku prawnego Republiki Słowackiej, należy zauważyć, że mimo istnienia prawnokonstytucyjnych podstaw do przyjmowania owych aktów prawnych w drodze uchwalania przez parlament ustaw implementacyjnych,

zamierzeniem organu władzy ustawodawczej było skorzystanie ze sprawdzonych w praktyce doświadczeń innych państw i dokonanie ustawowego upoważnienia rządu do wydawania rozporządzeń aproksymacyjnych. Za efekt tej decyzji należy uznać uchwaloną 18 grudnia 2001 r. ustawę regulującą działalność rządu w tej dziedzinie. Należy nadmienić, że treść przepisów tego aktu normatywnego, jednoznacznie wskazuje na dość ograniczoną rolę parlamentu zwłaszcza w zakresie transpozycji unijnych aktów prawnych do słowackiego porządku prawnego. Oznacza to, że organ legislatywy może prowadzić taką działalność wyłącznie wtedy, gdy projekt rozporządzenia aproksymacyjnego zostanie wniesiony na wniosek parlamentu, jako rządowy projekt ustawy lub gdy problematyka wymagająca transpozycji wykracza poza ustawowo określony obszar, w obrębie którego kolegialny organ egzekutywy może samodzielnie wydawać tzw. rozporządzenia zbliżeniowe.

11. Oceniając faktyczną rolę słowackiego parlamentu w tak zasadniczej dziedzinie jego działalności, jaką jest prawodawstwo należy uznać, że dominująca pozycja rządu w zakresie stanowienia prawa doprowadziła do tego, iż organ legislatywy stał się przede wszystkim jedynie niezbędnym współuczestnikiem procesu ustawodawczego, kontrolującym pod względem formalnym projekty aktów prawnych wnoszonych głównie przez rząd. O takim stanie rzeczy świadczy fakt, iż w latach 1992–2010 jedynie nieco mniej niż 20% wszystkich ustaw uchwalonych zostało z inicjatywy posłów.
12. Debaty parlamentarne poświęcone problemom polityki budżetowo-finansowej państwa ujawniały sprzeczności interesów między posłami koalicji rządowej a opozycji parlamentarnej. Z tej też przyczyny proces tworzenia projektów budżetu administracji publicznej i budżetu państwa, a także uchwalanie ustawy o budżecie państwa oraz kontrola jej realizacji nie mogą być w analizowanym okresie jednoznacznie uznawane za dobry przykład konsensualnego rozstrzygania aktualnych problemów dotyczących polityki budżetowo-finansowej Republiki Słowackiej.
13. Prace prowadzone przez parlament nad rządowymi projektami budżetu administracji publicznej oraz ustawy o budżecie państwa postrzegane z perspektywy jakości relacji między organem legislatywy i kolegialnym organem egzekutywy mogą stanowić przykład stosunkowo niewielkiego wkładu posłów stronnictw koalicji rządowych w krytyczną analizę i ocenę oraz konstruktywną krytykę przedkładanych im propozycji. Warto jednak pamiętać, że rzeczywisty udział posłów większości parlamentarnej w tych pracach nie był w analizowanym okresie zawsze taki sam. W latach 1993–1998 i 2006–2010, tj. wówczas, kiedy funkcjonowały koalicje rządowe utworzone przez

populistyczne partie i ruchy polityczne, publiczne niepodważanie koncepcji przyjmowanych w czasie kampanii wyborczych, cieszących się poparciem znacznej części elektoratu, jak i rzeczywiście realizowanych w okresach rządów tych stronnictw politycznych skutecznie służyło ich przyszłym sukcesom politycznym, w tym wyborczym, o czym świadczą wyniki kolejnych elekcji parlamentarnych, w zdecydowanie mniejszym zaś stopniu interesom państwa. W latach 1998–2006, a zatem w okresie funkcjonowania obu koalicji rządowych, na czele których stał M. Dzurinda, prezentowane założenia polityki budżetowo-finansowej, jak i koncepcje dotyczące rozwoju gospodarczego państwa w mniejszym stopniu były uzasadniane argumentami natury ideologicznej. Wart podkreślenia jest również fakt, iż w trakcie toczących się wówczas w parlamencie debat nie obowiązywała swoiście pojmowana dyscyplina partyjna, a brak nieformalnych sankcji politycznych rzeczywiście służył otwartej wymianie poglądów i konstruktywnej krytyce proponowanych rozwiązań. Można również przyjąć, iż osiągnięcia obu koalicji rządowych z M. Dzurindą na czele, które uczyniły z Republiki Słowackiej, wprawdzie przejściowo, ale jednak, jedno z najszybciej rozwijających się państw Unii Europejskiej, nie byłyby możliwe bez bardziej efektywnej, niż np. w latach 1993–1998, współpracy między rządem i większością parlamentarną. Należy też dodać, że osiągnięcia obu rządów pod przewodnictwem M. Dzurindy w dziedzinie polityki gospodarczej, nie doceniane przez znaczną część Słowaków, nie mogły stanowić dla partii i ruchów politycznych tworzących te koalicje rządowe podstawy ich przyszłych zwycięstw wyborczych.

14. Rzeczywiste znaczenie opozycji parlamentarnej w procesie tworzenia i uchwalania ustaw o budżecie państwa czy też kontroli ich realizacji za każdym razem było niewielkie. Stąd też udział posłów opozycyjnych w pracach wiążących się z problematyką budżetowo-finansową bardzo często był wykorzystywany przez nich do krytykowania założeń i efektów aktualnie realizowanej przez rząd polityki finansowej państwa. Abstrahując od politycznego charakteru niektórych założeń, będących podstawą rozwiązań wprowadzanych do budżetu administracji publicznej i budżetu państwa, uwagę zwraca fakt, iż decyzje te w analizowanym okresie z reguły nie spotykały się ze stanowczą dezaprobatą ze strony związków zawodowych, organizacji pozarządowych i samych obywateli. Znaczna część tych ostatnich przejawiała skłonność do wyraźnej, aczkolwiek biernej niechęci wobec kierunków realizowanej zwłaszcza przez oba rządy kierowane przez M. Dzurindę polityki budżetowo-finansowej czy też gospodarczej państwa.

15. Kontrola funkcjonowania słowackiego rządu realizowana przez całą izbę parlamentarną ma zasadniczy wpływ na stopień sprawozdawczej działalności kolegialnego organu władzy wykonawczej. Możliwość zbiorowego rozpatrywania przedkładanych przez niego dokumentów, stwarza parlamentowi dogodną okazję do prowadzenia merytorycznych dyskusji poświęconych efektom bieżącej aktywności rządu oraz do toczenia sporów politycznych. Co istotne, odbywają się one nie tylko na forum izby parlamentarnej, ale także w trakcie posiedzeń właściwych komisji parlamentarnych, które na podstawie obowiązujących regulacji prawnych są jako pierwsze zobowiązane do rozpatrywania sprawozdań rządu. Przyjęcie tych dokumentów uzależnione jest w rzeczywistości od układu sił politycznych istniejącego w parlamencie. Nieprzyjęcie sprawozdania rządu nie wywołuje dla kolegialnego organu egzekutywy żadnych negatywnych konsekwencji. Mając na uwadze obie ewentualności nie należy jednak zakładać, że rzeczywista wartość działalności sprawozdawczej rządu sprowadza się jedynie do wypełnienia względem parlamentu formalnych obowiązków o charakterze informacyjnym. Składane sprawozdania mogą zatem w praktyce służyć tak wnoszeniu przez posłów konstruktywnych propozycji potencjalnych rozwiązań, wydawaniu przez parlament zaleceń dla rządu, jak i podejmowaniu w razie konieczności czynności wyjaśniających lub kontrolnych prowadzonych odpowiednio przez prokuraturę lub Najwyższy Urząd Kontroli Republiki Słowackiej. Sprawozdania te mogą również być wykorzystywane dla inicjowania przez posłów działań zmierzających do egzekwowania odpowiedzialności parlamentarnej rządu bądź jego konkretnych członków.
16. Odwzorowanie w składach personalnych komisji parlamentarnych układu sił politycznych istniejącego w parlamencie nie pozostawało w analizowanym okresie bez istotnego znaczenia dla faktycznego stopnia wykorzystania przyznanych im instrumentów kontrolnych. Szeroko rozumiana dyscyplina partyjna czy uznawanie zwłaszcza przez posłów reprezentujących większość parlamentarną nadrzędności interesów politycznych swoich ugrupowań oraz rządu nad obowiązkami deputowanych zasadniczo wpływały na efektywność kontroli działalności kolegialnego organu egzekutywy prowadzonej także przez komisje słowackiego parlamentu. Unikanie przez nie podejmowania działań dyscyplinujących członków rządu wypada interpretować, jako wyraźny przejaw uznawania przez większość posłów wchodzących w skład komisji parlamentarnych nadrzędnej wobec nich pozycji przewodniczącego rządu i ministrów. Zaobserwowany fakt niewykorzystywania w pełni wszystkich możliwych form kontroli pozostawionych do dyspozycji komisji parlamentarnych był jednym

z czynników ograniczających realny zakres funkcji kontrolnej parlamentu. Polityczne przesłanki podejmowania takich decyzji, zapadających z woli posłów stronnictw koalicji rządowej, prowadziło zaś do umacniania rzeczywistej pozycji rządu, a w tym i jego przewodniczącego.

17. Obniżenie faktycznej wartości i znaczenia form kontroli działalności rządu stało się wyraźnie widoczne również w przypadku instytucji i procedur kontrolnych stosowanych przez posłów. Polityczne kryteria podejmowania decyzji przez zdyscyplinowaną wobec rządu większość posłów doprowadziło do zdeprecjonowania instytucji interpelacji poselskich. Skutkiem takiego stanu rzeczy było wykorzystywanie jej bardziej do uzyskiwania szczegółowych informacji na temat działalności kolegialnego organu egzekutywy czy inicjowania działań o charakterze interwencyjnym, niż do dokonywania krytycznej oceny działalności rządu i jego członków. Również sposób praktykowania instytucji pytań poselskich, a nawet sygnałów i uwag pozostawiał w analizowanym okresie wiele do życzenia. Zaniechania ujawniające się w tej materii tak po stronie członków rządu, jak i posłów zwłaszcza opozycyjnych stronnictw politycznych, będące dowodem powstrzymywania się od działań, które powinny mieć miejsce na podstawie przepisów prawnych regulujących tryb funkcjonowania parlamentu, należy traktować jako dowód istnienia w słowackiej praktyce parlamentarnej dysfunkcjonalnych zwyczajów, utrwalających nadrzędną wobec organu legislatywy pozycję kolegialnego organu egzekutywy. Należy dodać, że bardziej dokładna analiza stosowania wspominanych instytucji kontrolnych uwidaczniała np. zmiany jakościowe zachodzące w zakresie stosunków między podmiotami koalicji rządowej. Stąd też, liczba i treść złożonych interpelacji czy zadanych pytań potwierdzały fakt, że któreś ze stronnictw rządzącej koalicji znajdowało się aktualnie w wewnątrzkoalicyjnej opozycji lub że koalicja rządowa ulegała stopniowej dezintegracji.

18. Zawężenie zakresu kontroli sprawowanej nad rządem przez parlament jest jedną z zasadniczych przyczyn utrwalających dominującą pozycję kolegialnego organu egzekutywy w jego relacjach z organem legislatywy. Taki charakter stosunków między oboma naczelnymi organami władzy państwowej nie może wprawdzie prowadzić do formalnego zwolnienia rządu czy jego członków z wypełniania prawnie określonych obowiązków względem organu kontrolującego, jednak przyczynia się w zasadniczym stopniu do podejmowania przez większość posłów ostatecznych w tej dziedzinie decyzji na podstawie kryteriów politycznych, co ma niebagatelne znaczenie dla rzeczywistego

charakteru i efektów prowadzonej kontroli. Mając na uwadze, jakość relacji istniejących między słowackimi koalicjami rządowymi i posłami stanowiącymi większość oraz opozycję parlamentarną, a także uwzględniając faktycznie nadrzędną pozycję kolegialnego organu władzy wykonawczej wobec organu władzy ustawodawczej, wypada zauważyć, że efekty działalności kontrolnej realizowanej przez parlament, jego komisje czy też samych posłów nie były w stanie w analizowanym okresie skutecznie ograniczać swobody z jaką rządzący politycy kształtowali oraz realizowali koncepcje dotyczące kierunków polityki państwa.

Przeprowadzenie dokładnej analizy dotyczącej wzajemnych stosunków między parlamentem, w tym jego organami oraz rządem pozwoliło zweryfikować postawioną tezę dotyczącą dominacji rządu w jego relacjach z parlamentem w czterech zasadniczych obszarach ich działalności. W wyniku przeprowadzonych badań ujawniła się rzeczywista pozycja ustrojowa obu naczelnych organów władzy państwowej oraz faktyczne miejsce, jakie zajmują one względem siebie. Udowodniona została także inna postawiona teza, a mianowicie, iż stosunki między parlamentem i rządem istniejące w owych czterech dziedzinach działalności stanowią podstawę parlamentarnego typu formy rządów występującego w Republice Słowackiej. Następnym zrealizowanym zadaniem badawczym było znalezienie dowodów na to, iż przede wszystkim na gruncie praktyki ustrojowej w Republice Słowackiej ukształtował się parlamentarny typ formy rządów w postaci parlamentaryzmu gabinetowego z dominującą rolą przewodniczącego rządu. Należy przyjąć, że początkowo taka sytuacja wynikała przede wszystkim ze skłonności autorytarnych, jakie przejawiał V. Mečiar piastując stanowisko przewodniczącego rządu. Z czasem jednak występująca w praktyce ustrojowej nadrzędna pozycja przewodniczącego rządu wpisała się w zmodernizowany parlamentarny typ formy rządów, spełniając jednocześnie dość powszechne oczekiwania słowackich polityków, niezależnie od ich orientacji politycznych. Mając na uwadze zarówno brak rdzennie słowackiej tradycji ustrojowej, jak i ogół właściwych rozwiązań prawnokonstytucyjnych, tj. tych pierwotnie przyjętych oraz tych modyfikowanych m.in. z racji mających miejsce w przeszłości nagannych praktyk politycznych, należy przypuszczać, iż dominująca pozycja przewodniczącego w ramach rządu także w przyszłości pozostanie specyficzną cechą parlamentarnego typu formy rządów występującego w Republice Słowackiej, nawiązującą, jak się może wydawać, bardziej do niemieckiej, niż brytyjskiej koncepcji rządu.

Postrzegając słowacki system ustrojowy jedynie z perspektywy regulacji prawnych bardzo trudno jest uznać go za specyficzny, a tym bardziej za oryginalny. Można zatem

przyjąć, że na gruncie prawnokonstytucyjnym zdecydowano się na wprowadzenie rozwiązań sprawdzonych w systemach ustrojowych innych państw o parlamentarnym typie formy rządów. Ujawniające się z czasem, zwłaszcza w dynamicznie zmieniających się realiach politycznych, niedostatki regulacji konstytucyjnej były korygowane przez ustrojodawcę, przez co typ formy rządów występujący w Republice Słowackiej zachowywał swoją funkcjonalność i przydatność ustrojową.

Należy jednak pamiętać, że dotychczasowe efekty ewolucji systemu ustrojowego nie doprowadziły do zaistnienia zmian jakościowych w rzeczywistym układzie relacji istniejących między parlamentem i rządem. Nie należy też zakładać, aby konsensualizm czy pragmatyzm, mogły w najbliższej przyszłości stać się naczelnymi wartościami, kierującymi działaniami podmiotów słowackiego systemu politycznego. Brak owych wartości w okresie pierwszych 17 lat istnienia Republiki Słowackiej nie może pozostawać bez istotnego znaczenia dla dopiero kształtującej się tradycji ustrojowej i kultury politycznej społeczeństwa oraz elit politycznych. Zważywszy że ta ostatnia nie odznaczała się w analizowanym okresie znaczną aktywnością polityczną społeczeństwa, należy przypuszczać, że istnieje realna możliwość dalszego utrwalania się wśród Słowaków poczucia braku wpływu na podejmowane przez rządzących decyzje i działania. Co istotne, działalność takich instytucji systemu politycznego, jak parlament, rząd, Sąd Konstytucyjny Republiki Słowackiej i sądy powszechne, partie oraz ruchy polityczne już od dłuższego czasu nie jest obdarzana zaufaniem większości ankietowanych obywateli. Wypada zatem uznać, iż jakość relacji istniejących między władzą i społeczeństwem nie będzie mogła się poprawić, dopóki nie dojdzie do profesjonalizacji słowackich elit politycznych, których działania przesądzające o efektywności systemu ustrojowego, nie zawsze służą realizacji interesów obywateli Republiki Słowackiej, będących zgodnie z wolą ustrojodawcy źródłem władzy państwowej.

Omawiając cel naukowy przygotowanej przeze mnie monografii uważam za istotne, aby zaznaczyć, że przeprowadzone analizy zostały oparte na kilku metodach badawczych. Przede wszystkim zastosowanie znalazła niezwykle przydatna do badania złożonych aspektów funkcjonowania podmiotów słowackiego systemu politycznego, charakterystyczna dla badań politologicznych, analiza systemowa. Jej wykorzystanie pozwoliło zarówno na całościowe, jak i częściowe badanie układu i wzajemnych relacji między elementami wspomnianego systemu, a zatem i na analizowanie parlamentarnego typu formy rządów występującego w Republice Słowackiej. Zastosowania analizy przyczynowo-skutkowej wymagał przyjęty przedmiot oraz czasowy i rzeczowy zakres badań. Zważywszy, że badanie relacji między parlamentem i rządem, a nierzadko też między tymi oboma naczelnymi

organami władzy państwowej i innymi podmiotami słowackiego systemu politycznego, w bardzo znaczącym stopniu zostało oparte na analizie licznych aktów prawnych normujących te stosunki, wykorzystana została metoda analizy instytucjonalno-prawnej. Integralny związek politologii ze współczesną historią polityczną spowodował konieczność zastosowania metody historycznej, która stała się niezbędna dla ukazania genezy i przebiegu najważniejszych wydarzeń politycznych oraz łącznego traktowania ich aspektów strukturalnych, funkcjonalnych i genetycznych. Konieczność analizowania zjawisk i procesów politycznych, powstających w konkretnych ośrodkach decyzyjnych, jakimi są naczelne organy władzy państwowej, a także niektóre inne uwzględnione w monografii podmioty słowackiego systemu politycznego, stała się przyczyną wykorzystania metody decyzyjnej. Pozwoliła ona na całościowe ujmowanie istotnych zjawisk i procesów politycznych oraz na analizowanie przyczyn decyzji podejmowanych w odniesieniu do zjawisk występujących wewnątrz systemu politycznego oraz w otoczeniu międzynarodowym Republiki Słowackiej, a przede wszystkim ujawniających się w jej relacjach z Unią Europejską. Dla dokładności niektórych z przeprowadzonych badań niezbędne okazało się przedstawienie analizowanych zjawisk w ujęciu ilościowym. Z tego względu spośród ogółu metod statystycznych wykorzystane zostały obliczenia szacunkowe, jednak znacznie częściej stosowane były obliczenia wyczerpujące. Należy także dodać, że w związku z tym, iż w pracy udziela się odpowiedzi na pytania dotyczące kierunków potencjalnych zmian, mogących nastąpić w słowackim systemie ustrojowym, pomocna w tym względzie okazała się metoda ekstrapolacji.

Odnosząc się do kwestii przyjętych w pracy ram czasowych, w jakich były prowadzone rozważania i analizy, należy zaznaczyć, że z formalnego punktu widzenia, ich początek powinien stanowić dzień 1 stycznia 1993 r., kiedy to proklamowano powstanie niepodległej Republiki Słowackiej. Uzasadniona potrzeba syntetycznego przedstawienia uwarunkowań politycznych powstania państwa spowodowała konieczność przeanalizowania najważniejszych wydarzeń począwszy od dnia 20 listopada 1989 r., kiedy to w trakcie trwającej „aksamitnej rewolucji" doszło w Bratysławie do powstania opozycyjnego ruchu politycznego – Społeczeństwo przeciwko Przemocy. Bez odwołania się do tych nieco wcześniejszych, niż powstanie państwa słowackiego, wydarzeń nie byłoby możliwe zrozumienie genezy i specyfiki niektórych procesów oraz inicjatyw mających wpływ na późniejsze polityczne i prawne rozstrzygnięcia dotyczące systemu politycznego. Z tego też powodu, za kluczowe wydarzenie przyjęto wybory parlamentarne przeprowadzone w dniach 5 i 6 czerwca 1992 r. W ich rezultacie stanowisko przewodniczącego, wówczas jeszcze tylko

republikańskiego, rządu objął V. Mečiar, tj. polityk, który może być jak najbardziej zasadnie uważany za jednego z dwóch głównych rzeczywistych „sprawców" rozpadu Czeskiej i Słowackiej Republiki Federacyjnej oraz równie znaczącego inspiratora niektórych z podstawowych dla systemu ustrojowego rozwiązań prawnokonstytucyjnych zawartych w ustawie zasadniczej. Zasadniczy umowny koniec prowadzonych rozważań stanowią wybory parlamentarne, przeprowadzone 12 czerwca 2010 r. oraz wydarzenie będące bezpośrednim następstwem wyników tej elekcji, tj. powstanie koalicyjnego rządu z I. Radičovą na czele, co formalnie miało miejsce w dniu 8 lipca 2010 r. Zważywszy na fakt, iż w pracy przeważa problemowe podejście do analizowanych zagadnień, takie ramy czasowe mogą wydawać się niezbyt rozległe. Jednakże pozwoliły one przedstawić przede wszystkim całokształt zasadniczych problemów związanych z relacjami występującymi między parlamentem i rządem w okresie pierwszych 17 lat istnienia suwerennej Republiki Słowackiej.

Odnosząc się do kwestii ewentualnego wykorzystania osiągniętych wyników, należy przyjąć, że monografia pt. *Parlament i rząd w Republice Słowackiej* może być wykorzystywana dla celów poznawczych i dydaktycznych. Zebrane w pracy na potrzeby przeprowadzonych analiz liczne i szczegółowe informacje dokumentują działalność parlamentu oraz rządu, jak i wybranych podmiotów systemu politycznego w różnych sferach ich aktywności w okresie pierwszych 17 lat istnienia Republiki Słowackiej. Za godne uwagi i wykorzystania wypada uznać znajdujące się w książce zestawienia statystyczne w formie tabelarycznej oraz schematy mające walory poznawcze i edukacyjne. Nie należy także wykluczyć, iż praca ta może stać się jednym ze źródeł inspiracji badawczej dla młodych polskich politologów zainteresowanych podobną problematyką w odniesieniu do innych państw Europy Środkowej, Wschodniej i Południowej, w których relacje między organem władzy ustawodawczej i kolegialnym organem władzy wykonawczej nadal pozostają niezbadane.

5. Omówienie pozostałych osiągnięć naukowo-badawczych

Po uzyskaniu w 2004 r. stopnia naukowego doktora nauk humanistycznych w zakresie nauk o polityce, nadal zajmowałem się zagadnieniami dotyczącymi naczelnych organów władzy państwowej w Polsce. Za bardzo istotną w moim dorobku naukowo-badawczym uznaję monografię pt. *Naczelne organy władzy w projektach Konstytucji III Rzeczypospolitej Polskiej. Struktura i odnawianie składu,* Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa 2005, ss. 310, (ISBN 83–7378–176–5). W pracy tej wykorzystałem istotną część badań prowadzonych

w trakcie przygotowywania dysertacji doktorskiej. Przedstawione w książce rozważania dotyczące zasad wyboru i powoływania, struktury i składu, przedterminowego zakończenia pracy naczelnych organów władzy państwowej oraz odpowiedzialności prawnej funkcjonariuszy tychże organów, stanowiły kres i podsumowanie moich zainteresowań projektami Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Zainteresowanie aspektami polityczno-prawnymi transformacji ustrojowej w Polsce w odniesieniu do organu władzy ustawodawczej dokumentuje publikacja pt. *Zmiany w Sejmie i Senacie,* zawarta w pracy zbiorowej pod red. K. Żukrowskiej (Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa 2010, s. 189–206, ISBN 978–83–7378–510–6).

Bardzo istotne miejsce w moich badaniach naukowo-badawczych zajmuje instytucja prezydenta w państwach Europy Środkowej i Wschodniej. Problematykę tę podjąłem jeszcze w trakcie przygotowywania rozprawy doktorskiej, a pierwszym rezultatem tych działań była publikacja pt. *Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej* (współautor J. Osiński), w: *Prezydent w państwach współczesnych,* red. J. Osiński, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa 2000, s. 199–226, (ISBN 83–7225–075–8). Do zagadnień poświęconych instytucji prezydenta powróciłem w 2004 r., kiedy to ukazały się dwie publikacje: *Zarys genezy i ewolucji instytucji prezydenta w Europie,* w: *Europa w gospodarce, polityce i kulturze światowej. Między dziedzictwem i przyszłością,* red. J. Osiński, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa 2004, s. 297–307, (ISBN 83–7378–110–2) oraz wspominana już wcześniej, pierwsza z dwóch dotyczących instytucji Prezydenta Republiki Słowackiej. Za najważniejsze osiągnięcie w zakresie omawianej problematyki naukowo-badawczej uznaję swój wkład w pracę zbiorową: *Prezydent w państwach współczesnych. Modernizacja instytucji,* red. J. Osiński, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa 2009, ss. 775, (ISBN 978–83–7378–491–8), który w ujęciu ilościowym wyniósł 190 stron. W monografii tej znajdują się w sumie cztery rozdziały mojego autorstwa oraz jeden, którego jestem współautorem. Poza wspominanym już, dotyczącym Prezydenta Republiki Słowackiej (s. 603–655), są to: *Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej,* (współautor J. Osiński, s. 471–531); *Prezydent Rumunii,* (s. 569––601); *Prezydent Ukrainy,* (s. 656–692) oraz *Prezydent Republiki Węgierskiej,* (s. 693–723). Instytucja prezydenta nadal pozostaje bardzo ważnym elementem moich zainteresowań naukowych. Świadczą o tym wspominane już publikacje: *Wybory prezydenckie w wybranych państwach Europy Środkowej i Wschodniej w latach 2009–2010* oraz *Różnice i modyfikacje sposobu elekcji prezydenta w wybranych państwach Europy Środkowej, Wschodniej i Południowej*.

Z racji moich zainteresowań naukowych, jak i aktywności dydaktycznej, dwukrotnie uczestniczyłem w pracach zespołu przygotowującego podręcznik akademicki poświęcony instytucji państwa. Jako współautor pracy pt. *Współczesne państwo w teorii i praktyce. Wybrane elementy,* red. J. Oniszczuk, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa 2008, ss. 435, (ISBN 978–83–7378–349–2), przygotowałem rozdziały pt.: *Forma państwa* (s. 63–82) i *Cele i funkcje państwa* (s. 273–283). Po raz wtóry zajmowałem się tą problematyką trzy lata później, biorąc udział w przygotowaniu pracy: *Współczesne państwo w teorii i praktyce,* red. J. Oniszczuk, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa 2011, ss. 716, (ISBN 978–83–7378–635–6). Ostatnią z wymienionych prac niewątpliwie należy uznać nie tylko jako poprawioną, ale przede wszystkim znacznie rozszerzoną wersję podręcznika z 2008 r. Także i mój wkład w tę ostatnią książkę wyraźnie się zwiększył. Rozdział: *Forma państwa* (s. 97–124) powiększył się w stosunku do tego z 2008 r. o 40%, zaś rozdział – *Cele i funkcje państwa* (s. 125–141) o 54%, z tej też przyczyny traktuje je nie jako „drugie wydanie" wcześniejszych, a kolejne publikacje.

Wśród mojego dorobku naukowo-badawczego znajdują się również pozycje poświęcone systemowi wyborczemu do organów samorządu terytorialnego w Polsce, są to: *Rola Sejmu i Senatu w tworzeniu efektywnego systemu wyborczego a funkcjonalna sprawność administracji samorządowej w III RP*, w: *Administracja publiczna na progu XXI wieku. Wyzwania i oczekiwania*, red. J. Osiński, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa 2011, s. 335–410, (ISBN 978–83–7378–595–3) oraz *Konsolidacja systemu wyborczego do organów samorządu terytorialnego*, w: *Wieloaspektowość samorządności gminnej w Polsce*, red. B. Nawrot, J. Pokładecki, Wydawnictwo Naukowe WNPiD UAM, Poznań 2011, s. 197–214, (ISBN 978–83–62907–05–2).

Pozostałe publikacje zawarte w pracach zbiorowych, wydanych w Republice Czeskiej, Republice Słowackiej, jak i w Polsce, zostały poświęcone różnym kwestiom dotyczącym polskiego życia politycznego oraz wybranym problemom funkcjonowania rodzimej administracji publicznej. Są to następujące pozycje: *Zasada podziału władzy w państwie epoki globalizacji*, w: *Medzinárodné vzťahy 2003. Aktuálne problémy medzinárodných vzťahov v podmienkach globalizácie*, Vydavateľstvo Ekonóm, Bratislava 2004, pełny tekst na płycie CD, abstrakt s. 88, (ISBN 80–225–1880–8); *Stosunki polsko-ukraińskie na przełomie XX i XXI wieku*, w: *Medzinárodné vzťahy 2004. Aktuálne otázky svetovej ekonomiky a politiky*, Vydavateľstvo Ekonóm, Bratislava 2005, pełny tekst na płycie CD, abstrakt s. 55 (ISBN 80–225–2037–3); *Partie radykalne na polskiej scenie politycznej*, w: *Radikalismus a jeho projevy v současném světě*, red. V. Srb, P. Hirtlová, Nezávislé centrum pro studium politiky,

Kolín 2007, s. 247–257, (ISBN 80–86879–08–9) oraz *Polityczne kryteria doboru urzędników w rządowej administracji publicznej*, w: *Administracja publiczna na progu XXI wieku. Wyzwania i oczekiwania*, red. J. Osiński, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa 2008, s. 147––175, (ISBN 978–83–7378–377–5). Należy także wspomnieć o opracowaniach mojego autorstwa mających charakter okolicznościowy: *Joachim Osiński*, w: *Historia Wydziału i Kolegium Ekonomiczno-Społecznego Szkoły Głównej Planowania i Statystyki/Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie (1968–2008)*, red. J. Luszniewicz, A. Zawistowski, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa 2008, s. 367–372, (ISBN 978–83–7378–403–1) lub dokumentujących piśmiennictwo naukowe: *Bibliografia naukowa pracowników Katedry Administracji Publicznej 1999–2009*, (współautor J. Osiński), w: *Administracja publiczna. Między polityką, prawem i ekonomią*, red. J. Osiński, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa 2010, s. 379–405, (ISBN 978–83–7378–494–9). Mój dorobek zawarty w czasopismach naukowych dopełniają dwie publikacje, a mianowicie: *The Situation of the Lithuanian Minority in Poland*, "Studies and Works", The Socio-Economic Collegium, Warsaw School of Economics, Issue No. 8., Warsaw 2005, p. 125–132, (ISSN 1642–6150) oraz *Polityka zagraniczna Kanady w latach 1944–1995*, „Zeszyty Naukowe PWSZ w Płocku", „Nauki Ekonomiczne", t. V, Wydawnictwo PWSZ w Płocku, Płock 2006, s. 253–267, (ISSN 1644––888X).

Oddzielny obszar mojej aktywności naukowo-badawczej wiąże się z udziałem badaniach własnych oraz badaniach statutowych prowadzonych przez pracowników Katedry Administracji Publicznej Kolegium Ekonomiczno-Społecznego Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie. Począwszy od uzyskania stopnia naukowego doktora, efektem tej aktywności jest osiem opracowań niepublikowanych. W ramach prowadzonych badań własnych zajmowałem się problematyką dotyczącą niektórych podmiotów systemu ustrojowego oraz politycznego wybranych państw Europy Środkowej i Wschodniej, w wyniku czego powstały opracowania pt.: *Władza wykonawcza i partie polityczne na Litwie, Łotwie i w Estonii w latach 1990–2000,* Kolegium Ekonomiczno-Społeczne SGH, Warszawa 2004, ss. 70 oraz *Zasady przeprowadzania elekcji i przebieg wyborów prezydenckich w wybranych państwach Europy Środkowej po 1989 r.*, Kolegium Ekonomiczno-Społeczne SGH, Warszawa 2009, ss. 76. W zakresie badań statutowych zajmowałem się problematyką dotyczącą administracji publicznej, prawa wyborczego i instytucji prezydenta. Efektem tej aktywności badawczej były opracowania zatytułowane: *Administracja publiczna w Polsce w latach 2008–2011 w procesie realizacji Strategii Lizbońskiej,* w: *Nowa strategia lizbońska a problemy modernizacji administracji publicznej,* Kolegium Ekonomiczno-Społeczne i Kolegium

Gospodarki Światowej SGH, Warszawa 2008, objętość opracowania 27 stron; *Korpus służby cywilnej w Polsce i jego znaczenie dla administrowania współczesnym państwem,* w: *Zasadnicze problemy i oczekiwania w stosunku do administracji publicznej na początku XXI wieku. Administracja w dobie postmodernizacji,* Kolegium Ekonomiczno-Społeczne SGH, Warszawa 2008, objętość opracowania 29 stron; *Ewolucja prawa wyborczego do organów samorządu terytorialnego w III RP*, w: *Dwie dekady reform administracji publicznej w Polsce – próba bilansu i wnioski na przyszłość*, Kolegium Ekonomiczno-Społeczne SGH, Warszawa 2009, objętość opracowania 69 stron oraz *Projekty modernizacyjne w odniesieniu do instytucji prezydenta w państwach współczesnych*, w: *Współczesne państwo. Projekty modernizacyjne struktury wewnętrznej i statusu międzynarodowego*, Kolegium Ekonomiczno-Społeczne SGH, Warszawa 2011, objętość opracowania 57 stron. Warunki kryzysu gospodarczego oraz problematyka długu publicznego stały się powodem podjęcia kolejnych badań naukowych, mój udział w nich polegał na przygotowaniu opracowań pt.: *Rola naczelnych organów władzy w przezwyciężaniu skutków kryzysu gospodarczego*, w: *Instytucja państwa w warunkach kryzysu gospodarczego*, Kolegium Ekonomiczno-Społeczne SGH, Warszawa 2010, objętość opracowania 28 stron oraz *Dług publiczny w wybranych państwach Europy Środkowej i Wschodniej w warunkach kryzysu*, w: *Współczesne państwo i jego struktury w warunkach długu publicznego*, Kolegium Ekonomiczno-Społeczne SGH, Warszawa 2012, objętość opracowania 38 stron.

Prowadzone przeze mnie prace naukowo-badawcze trzykrotnie spotkały się z uznaniem ze strony Rektora Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie. W 2005 r. zostałem wyróżniony nagrodą indywidualną stopnia drugiego w dziedzinie działalności naukowej za pracę doktorską pt. *Trójpodział władzy w projektach konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.* W tej samej dziedzinie działalności otrzymywałem także dwukrotnie nagrody zespołowe: w 2009 r., również stopnia drugiego, za książkę pt. *Współczesne państwo w teorii i praktyce. Wybrane elementy*, zaś w 2010 r., stopnia pierwszego, za książkę pt. *Prezydent w państwach współczesnych. Modernizacja instytucji.* Od 1997 r. aktywność naukowo-badawczą łączę z pracą dydaktyczną, a od 1999 r. do dnia dzisiejszego z działalnością organizacyjną. Od stycznia 2010 r. jestem redaktorem naczelnym Kwartalnika Kolegium Ekonomiczno-Społecznego SGH, „Studia i Prace".